

РЕЦЕНЗИЯ

от

д-р Наталия Василева Киселова,

доцент в Юридически факултет на СУ „Св. Климент Охридски“

Относно: дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор по право“ в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.6 Право, научна специалност „Конституционно право“

Докторант: Васил Георгиев Илиев, докторант в редовна форма на обучение, в Катедра „Публичноправни науки“ в Юридически факултет на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ с научен ръководител доц. д-р Христо Паунов

Тема на дисертацията: „Основни задължения на гражданите в българските конституции“

1. Общо представяне на процедурата

Съгласно Заповед № РД-22-2395 от 26.11.2025 г. на Ректора на ПУ съм включена в състава на Научно жури за провеждане на конкурс за придобиване на образователна и научна степен „доктор“ в област на висше образование „3. Социални, стопански и правни науки“, професионално направление 3.6. Право, научна специалност „Конституционно право“ с кандидат Васил Георгиев Илиев.

Представеният от докторантът комплект материали за участие в процедурата е в съответствие с изискванията на ЗРАСРБ, ППЗРАСРБ и вътрешните актове на ПУ. Юридическият факултет на ПУ има акредитирана докторска програма „Конституционно право“. Процедурата до публичната защита на дисертационния труд е протекла пред Катедрения съвет законосъобразно, представени са необходимите документи на Научното жури за публичната защита. Докторантът е представил съобразно националните минимални изисквания за образователната и научна степен „доктор“ в научна област 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.6. Право, научна специалност „Конституционно право“ публикации, както и декларация за оригиналност и достоверност по чл. 27, ал. 2 от ППЗРАСРБ.

Изпълнени са наукометричните изисквания във връзка с процедурата по докторантурата, като са налице 30 точки, формирани от представените три самостоятелни статии за участие в защитата. Те са:

Илиев, В. Основни задължения на гражданите в Конституцията на Народна република България от 1971 г. Коментар и правен анализ. // - В: Революции и еволюции. Сборник с научни доклади от научен форум „Революции и еволюции“, 5–7 март 2024 г., Пловдив: ПУ

”
П
а
и
с
и

Илиев, В. Основни задължения на гражданите в Конституцията на Народна република България от 1947 г. Коментар и правен анализ. // - Studia Iuris, № 1, 2024, с. 104. (онлайн), Достъпна на интернет адрес: <https://studiaiuris.com/journal/studia-iuris-брой-1-за-2024-г/>,

Илиев, В. Относно задължението на държавата за осигуряване на основното право на свободно придвижване. // - В: Предизвикателства пред правното регулиране в България. Сборник с научни доклади от научен форум „Предизвикателства пред правното регулиране в България“, 31 октомври 2023 г., УНСС. София: УНСС, 2023, ISBN 978-619-232-848-1.

2. Кратки биографични данни за докторант Васил Георгиев Илиев

Не познавам докторантът. Придобил е юридическото си образование в Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ (2017-2022). Член на Факултетния студентски съвет и на Студентския съвет на Университета.

Работи като юрист след завършването на висшето си образование (адвокатски сътрудник, правен съветник в търговско дружество, юрисконсулт).

3. Данни за дисертацията

3.1. Тема на дисертацията

Темата за конституционните задължения на гражданите е винаги актуална, независимо от гледната точка, през която се анализират. Защото правният институт на задълженията на гражданите е част от „основните права, свободи и задължения“, елемент от

В публичноправната литература съществен принос за поставяне на проблемите на конституционния статус и на задълженията на гражданите имат проф. Стефан Киров, проф. Стефан Баламезов, проф. Велко Вълканов, проф. Стефан Стойчев, проф. Росен Ташев, проф. Евгени Танчев, проф. Емилия Друмева, проф. Георги Близнашки, проф. Бойка Чернева и др. Най-значим принос в българската правна литература за изследването на проблематиката на относно основните задължения на гражданите има проф. Велко Вълканов. Предмет на неговия научноизследователски труд „Основните задължения на гражданите в Народна република България“ са именно основните задължения на гражданите, уредени в

Според Стефан Стойчев юридическият статус на гражданина се състои от два правни института. Първият е институтът на българското гражданство и вторият е на правата, свободите и задълженията на гражданите. Основните права и свободи на гражданите са юридически гарантирани и по този начин защитени. Елементите на конституционния статус на гражданите според Евгени Танчев обхващат: института на гражданството, принципите на правното положение на гражданите и основните гаранции на основните права. Вж. **Стойчев, Ст.** Конституционно право. София: Сиела, 2002, с. 199 и с. 227; **Танчев, Е.** Въведение в конституционното право. ч. I. София: Сиби, 2003, с. 368; **Киселова, Н., Б. Чернева, Ж. Драганов, П. Митрева, А. Хаджийска** защита на основните права. Курс лекции. София: Сиела, 2023, 63-64 и 106-111.

Предисторията на задълженията на човека можем да видим в заложените задължения в Десетте божии заповеди. Съвършеният човек, създаден от Бог, не е имал нужда от закони. По-късно са му дадени заповеди чрез Моисей, за да се отговори на нуждата, възникнала в резултат на появата на общество от грешни хора, преживели зло и за свое добро е трябвало

д
а

у
с
т
а

н

Основните юридически задължения на човека и гражданина са правила за поведение, които произтичат от обективното право, гарантирани са с правна санкция като е предвидена юридическа отговорност при тяхното неизпълнение. Принципите, на които се основава конституционната уредба на задълженията (някои от тях не са изрично прогласени) са равенството на гражданите (хората) пред закона (чл. 6, ал. 1); уредбата на основните задължения може да се изменя само със закон; религиозните и други убеждения не са основание за отказ от изпълнението на задълженията, предвидени в Конституцията и Законите (чл. 58, ал. 2).

а

За разлика от основните права на човешката личност, основните задължения в българската Конституция са значително по-малко на брой и класификациите им също. Юридическите задължения могат да бъдат обособявани съобразно интересите, които удовлетворяват. Разграничават се задължения, чрез които се удовлетворяват интереси за съхраняване на обществото, за запазване на неговата същност или осигуряване на неговото

з

а

Вълканов, В. Основните задължения на гражданите в Народна република България. София: Издателство на БАН, 1987, 158 с.

³ Тези правила са дадени от Бог на народа чрез Моисей в единен сборник от закони, основната част от който се състои от Десетте заповеди:

1. „Да нямаш други богове освен Мене“ (Изход 20:3);

2. „Да не си правиш идол [...] да не им се кланяш, нито да им служиш“ (Изход 20:4);

3. „Да не изговаряш напразно името на Господа, твоя Бог“ (Изход 20:7);

4. „Седмият ден е събота на Господа, твоя Бог; в него да не вършиш никаква работа, нито ти, нито синът ти, нито дъщеря ти, [...] нито чужденецът“ (Изход 20:10);

5. „Почитай баща си и майка си“ (Изход 20:12);

6. „Не убивай“ (Изход 20:13);

7. „Не прелюбодействай“ (Изход 20:14);

8. „Не кради“ (Изход 20:15);

9. „Не лъжесвидетелствай“ (Изход 20:16);

10. „Не пожелавай къщата на ближния си; не пожелавай жената на ближния си, нито нивата му, нито слугата му, нито слугинята му, нито вола му, нито магарето му, нито добитъка му, нито каквото и да било от това, което е на ближния ти“ (Изход 20:17).

ъ

щ

е

с

развитие, и задължения, чрез които се удовлетворяват интереси в частната сфера (лични, семейни, корпоративни, финансови и др.).

Според титулярите задълженията биват общи (отнасят се до всички) и специални (отнасят се до отделни правни субекти). Общите задължения са задължения, насочени към държавата, към съгражданите или към длъжностни лица. Специалните задължения са задължения на гражданите, свързани с тяхното обществено положение, или на хората, свързани с тяхната професия.

Темата има важно приложно значение, защото отговаря на въпроси, които възникват в практиката при реализация на основните права и функционалната им връзка с основните конституционни задължения, правната уредба на задълженията на гражданите в правоотношенията в едно демократично общество и засягане на чувствителния въпрос за отношенията „държава - гражданин“.

В този смисъл спазени са изискванията на чл. 27, ал. 2 от ППЗРАСРБ.

3.2. Характеристика и оценка на основните части на дисертационния труд и приносите.

Дисертационният труд е в обем от 241 страници, който включва титулна страница, използвани съкращения, съдържание, въведение, три глави, заключение и библиография. В съдържателната част на дисертацията са обособени три глави, като всяка се разделя на точки (параграфи) и подточки (подпараграфи). Работата има класическа структура, като всеки компонент от темата е обособен в самостоятелна глава – теория (представяне на същността и особеностите на основните задължения на гражданите), история (втората глава е посветена на основните задължения на гражданите в Търновската конституция и в социалистическите конституции на Народна република България) и позитивно право (основни задължения на гражданите в Конституцията на Република България от 1991 г.)

Първата глава е посветена на същност на основните задължения на гражданите. Тя е разделена на пет основни точки, като всяка от тях е обособена и допълнително систематизирана чрез подточки. **Първата точка** е посветена на правно-историческите аспекти за юридическите задължения. Анализът е обособен в няколко подточки, които последователно разглеждат развитието на юридическите задължения, както следва в Древна Гърция (морално-етични аспекти); в Древен Рим (по-ясна концепция за правно обвързващи задължения, намираща отражение в Закона на Дванадесетте таблици и в учението на римските юристи); в късната Римска империя и в Средновековието (християнска доктрина и позитивното право, Magna Carta Libertatum, „Земеделския закон“ и „Закона за съдене на людете“, прилагани в средновековната българска държава); в епохата на Ренесанса (договорната теория).

Авторът подчертава значението на идеята за правова държава и върховенство на правото, които поставят акцент върху задълженията както на народа, така и на монарха. Постепенно се оформя концепцията за основни юридически задължения, която намира свое конституционно изражение в края на XVIII и началото на XIX век, в първите писани конституции. **Втората точка** разглежда появата и развитието на основните задължения на гражданите в първите писани конституции в Европа (Конституцията на Полша от 1791 г.; Конституцията на Франция от 1791 г., разгледана във връзка с предшестващата я Декларация за правата на човека и гражданина от 1789 г. и по-късната Декларация за правата и задълженията на човека и гражданина от 1795 г.; Конституцията на Бавария от 1808 г.; Конституцията на Испания от 1812 г.).

Третата точка е посветена на терминологичното разграничение между понятието „основно задължение“ и други сходни правни термини. В подточките се анализират „юридическо задължение“, „правно задължение“, „правен дълг“, „субективно задължение“, както и съдържанието на понятието „основно задължение“ в сравнение с другите определения. Разгледани са и характеристиките на термина „основно задължение на гражданина“ в различните конституционни периоди – Търновската конституция, Конституциите на НРБ от 1947 г. и 1971 г., както и в Конституцията на Република България от 1991 г.

Четвъртата точка е посветена на теориите за възникването на основните задължения на гражданите и тяхното видово деление според различни критерии. Въз основа на всичко изложено във връзка с основните белези на основните задължения на гражданите е направен опит да се даде и определение за „основни задължения на гражданите“.

В **петата точка** докторантът разглежда правните гаранции за изпълнение на основните задължения на гражданите. Необходимо е всички юридически задължения да бъдат изпълнявани, тъй като тяхното неизпълнение засяга както индивидуални, така и колективни интереси. Основните задължения по правило удовлетворяват интересите на цялото общество и затова е особено важно те да се изпълняват доброволно. Държавата създава нормативна уредба, която не само детайлизира механизмите за тяхното спазване, но и въвежда мерки за гарантиране на безусловното им изпълнение. Стабилната обществена дисциплина е предпоставка за това, а при необходимост се прилагат и средства на правната принуда. Изпълнението на основните задължения може да изисква активно или пасивно поведение. При плащането на данъци и такси, както и при защитата на отечеството, се изискват конкретни действия от гражданите. При други задължения, като зачитането на човешкия живот, се изисква въздържане от определено поведение. Такива задължения се изпълняват постоянно и от множество субекти едновременно, което подчертава техния всеобхватен характер.

Във **втора глава** е посветена на основните задължения на поданиците и гражданите в Търновската конституция и в Конституциите на Народна република България. **Първата точка** разглежда Търновската конституция от 1879 г. Представени са историческият и

политическият контекст на приемането на Търновската конституция. В изследването са отразени и разискванията в Учредителното събрание във връзка с основните задължения. В изложението са разгледани конкретните основни задължения, предвидени в Търновската конституция. Всяко задължение е отделно разгледано – забраната да се избягва изпълнение на действащите закони поради религиозни убеждения (чл. 41), забраната за продан на човечески същества (чл. 61), задължението за спазване на благоустройствените и полицейски закони (чл. 62), задължението за плащане на даждия и берии (чл. 69), допълнителните повинности (чл. 69), задължителната военна служба (чл. 71) и задължителното първоначално учение (чл. 78).

През периода на 40-те години на XX век, България преминава през радикални обществено-политически трансформации. Идеите за създаване на нова конституция на България започват да се формират и прокарват повече от десетилетие преди приемането на Конституцията на Народна република България през 1947 г. Движението към конституционна промяна е повлияно от редица фактори. Основният е разместването на политическите сили в страната. Разгледани са някои от предложенията за реструктуриране на основните задължения в проекта за нова конституция на Стефан Баламезов, а накрая в отделна подточка е направен преход към Конституцията от 1947 г.

Втората точка е посветена на Конституцията на Народна република България от 1947 г. Подробно са разгледани историческият и политическият контекст за приемането на Конституцията. Процесът по създаване на нова конституция се ръководи от Националния комитет на Отечествения фронт, като окончателният проект е повлиян пряко от съветския конституционализъм. Тези процеси водят до създаването на Конституцията на Народна република България от 1947 г. Подробно са разгледани основните задължения на гражданите в Конституцията на НРБ от 1947 г. – трудът на гражданите като дълг и чест (чл. 73, ал. 3, изр. 1), задължението за общественополезен труд (чл. 73, ал. 3, изр. 2), задължителното основно образование (чл. 79, ал. 3), задължението за защита на отечеството (чл. 90, ал. 1), задължителната военна служба (чл. 91), задължението гражданите да съблюдават Конституцията и законите (чл. 92), задължението да се пази общонародният имот (чл. 93), задължението за подпомагане на стопанската, културната и отбранителната мощ на държавата (чл. 93), данъчните задължения (чл. 94).

В **третата точка** се анализира Конституцията на Народна република България от 1971 г. Коректно е представена необходимостта от приемането на нова конституция, която не произтича от революция или промяна във формата на държавно управление. Историческият и политическият контекст за приемането на Конституцията на Народна република България от 1971 г. е пряко свързан с ръководната роля на Българската комунистическа партия. Съдържанието на основните задължения на гражданите единствено се разширява, като повечето текстове запазват същия смисъл. Извършените промени имат предимно политически характер, ясно затвърждават водещата роля на Българската комунистическа партия и идеологическото възприемане на държавата и обществото като

социалистически. Анализът на основните задължения на гражданите в Конституцията на Народна република България от 1971 г. обхваща задължението за опазване на природата и природните богатства (чл. 31), задължението за защита на културните паметници (чл. 31), задължението за внедряване на постиженията на науката и техниката (чл. 33, ал. 2), задължението за отглеждане и възпитание на децата (чл. 38, ал. 3, изр. 2), задължителното основно образование (чл. 45, ал. 4), задължението на гражданите в чужбина да изпълняват задълженията (чл. 57), задължението на гражданите точно и добросъвестно да спазват и изпълняват Конституцията и законите на страната (чл. 58), забраната за отказ от изпълнение на задълженията поради религиозни убеждения (чл. 53, ал. 5), задължението за общественополезен труд (чл. 59, ал. 1), изпълнението на трудовите задължения (чл. 59, ал. 2), задължението за опазване и увеличаване на социалистическата собственост (чл. 60), укрепването на политическата, икономическата и отбранителната мощ (чл. 60), задължението за защита на отечеството (чл. 61, ал. 1), задължителната военна служба (чл. 62), запазването и укрепването на мира (чл. 63, ал. 1) и данъчните задължения (чл. 64).

Третата глава е посветена на основните задължения на гражданите в Конституцията на Република България от 1991 г. Тя е структурирана в четири основни точки. **Първата точка** разглежда историческия и политическия контекст, в който е приета Конституцията на Република България, както и необходимостта от нова конституция на България. **Втората точка** е посветена на конституционните проекти и дебатите в рамките на VII Велико народно събрание. Тя съдържа анализ на 19-те конституционни проекти и на включените основни задължения на гражданите в тях (проектите на д-р Ран и д-р Ът, Андрей Якимов, Николай Павлов, Максим Генов, Конституционен клуб „311“, акад. Ярослав Радев, Владимир Радев, Кръстьо Кръстев, Българската социалдемократическа партия, Велко Вълканов, БЗНС и БЗНС „Никола Петков“, Българската социалистическа партия, Александър Александров, Цоню Данев, Радикалдемократическата партия, колектива в състав Живко Миланов, Кино Лазаров, Стефан Стойчев, Евгени Танчев, Любен Кулишев, Снежана Начева, Емилия Друмева и Красен Стойчев, Алекси Попов, както и групата ПРАКТИС). Авторът представя и дебатите около основните задължения на гражданите в Седмото Велико народно събрание.

Третата точка представя систематизирано уредените в Конституцията от 1991 г. основни задължения на гражданите. Изследването обхваща задължението за изучаване и ползване на българския език (чл. 36, ал. 1), задължението за отглеждане и възпитание на децата (чл. 47, ал. 1), задължителното образование (чл. 53, изр. 2), задължението за опазване на околната среда (чл. 55), задължението за спазване на Конституцията и законите (чл. 58, ал. 1.), задължението за защита на отечеството (чл. 59, ал. 1), данъчните задължения (чл. 60, ал. 1), задължението за съдействие на гражданите на държавата (чл. 61). Вниманието в изследването е отдадено и на чл. 58, изр. 2 КРБ, съгласно който религиозните и другите убеждения не са основание за отказ да се изпълняват задълженията, установени в Конституцията и законите. Извършен е сравнителноправен анализ с конституциите на Германия, Франция, Русия и Испания. В резултат на анализа се откроява, че Конституцията на Република България от 1991 г. предлага сравнително систематизирана уредба на

основните задължения, като съчетава традицията на предходните национални конституции с необходимите демократични изменения.

В четвъртата точка е изложена авторова позиция, свързана с основните задължения на гражданите в Конституцията на Република България от 1991 г. Въз основа на нея е изградено и предложението за усъвършенстване на нормативната уредба в заключението. Анализът на конституционните проекти и дебатите в VII Велико народно събрание показва, че законодателят търси съзнателен баланс между индивидуалните свободи и основните задължения на гражданите.

Петата точка е посветена на международните актове за правата на човека и на техния принос за развитието на основните задължения на гражданите. В рамките на универсалната система за защита на правата на човека основен акцент се поставя върху гарантирането на правата, но в чл. 29 от Всеобщата декларация за правата на човека (1948 г.) е записано, че „всеки човек има задължения към обществото“. В преамбюлите на Международния пакт за граждански и политически права⁴ и Международния пакт за икономически, социални и културни права⁵ е очертана връзката между права и задълженията, като се посочено, че индивидът има задължения спрямо другите хора и обществото. Конвенцията за правата на детето⁶ изрично утвърждава принципа, че родителите носят основната отговорност за възпитанието и развитието на детето.

Европейската конвенция за правата на човека допуска задължителната военна служба (чл. 4, ал. 3, б. „b“) и задължения при бедствия (чл. 4, ал. 3, б. „c“), а чл. 59 и чл. 61 КРБ съответстват изцяло на тези текстове. Съгласно Протокол № 1 към ЕКПЧ правото на собственост не се счита за накърнено, когато държавата налага данъци и такси – пряка връзка с чл. 60 КРБ.

Уставът на ООН в чл. 51 признава правото на индивидуална и колективна самоотбрана на държавите, което предполага лоялността и дълга на гражданите към отбраната. Това е отразено в основното задължение за защита на отечеството в чл. 59, ал. 1 на Конституцията от 1991 г.

3.3. Научни приноси

4

С текста на чл. 19, ал. 3 МПГПП изрично свързва свободата на словото със „специални задължения и отговорности“, които могат да обосноват законови ограничения в защита на националната сигурност, общественения ред и морала.

С чл. 13 ал. 2, б. „А“ МПИСКП държавите страни по този пакт трябва да уредят основното образование като задължително, безплатно и достъпно за всички. Съгласно чл. 14 всяка държава, която при присъединяването си към пакта още не е осигурила задължително и безплатно основно образование в метрополията или в териториите под нейна юрисдикция, поема задължението в срок от две години да изготви и приеме подробен план с мерки за постепенното въвеждане.

Съгласно чл. 18, ал. 1 от КПД държавите – страни по нея, полагат всички усилия за осигуряване на признаването на принципа, съгласно който двамата родители носят обща отговорност за отглеждането и развитието на детето.

В представената за публична защита дисертация, на първо място, се констатира, че в конституционната уредба липсва основно задължение на гражданите за защита и опазване на културното наследство. Това представлява празнота, която е трудно обяснима според докторанта. Сравнителноправният анализ показва, че множество държави⁷ отделят специален текст в своите конституции, посветен на защитата на културното наследство

и
/ Авторовата позиция е, че инкорпорирането на изрично основно задължение на гражданите за опазване на културното наследство в Конституцията би подсилило защитата по чл. 54, ал. 1 и би изградило по-устойчива връзка между индивидуалното право на достъп до културни ценности и колективното задължение за тяхното съхранение.

к На второ място, в правната ни литература липсва самостоятелно съвременно изследване, посветено на сравнителния анализ и в исторически аспект на основните задължения в България. Трудът разглежда процеса на създаване на конституционни актове и на дискусията относно основните задължения при упражняване на учредителна власт в български контекст.

р Конкретните приноси моменти в изследването могат да бъдат обобщени условно в две подгрупи, а именно:

т 1) предложение за промяна в конституционната уредба относно основните задължения. Предлага се изменение на чл. 54, ал. 1 в Конституцията: „Всеки има право да се ползва от националните и общочовешките културни ценности, както и да развива своята култура в съответствие с етническата си принадлежност, което се признава и гарантира от закона. Опазването на културното наследство е задължение на всеки.“. Включването на такова задължение ще съчетае индивидуалното право на достъп до културни ценности с обществената отговорност за тяхното опазване, според докторанта.

т Исторически преглед на конституционната уредба в сравнителноправен и в национален аспект на основните задължения.

ц 3.4. Научен апарат

и Дисертацията е написана на добър юридически език. Коректно е ползван научния апарат. Трите глави на труда са изградени със съпоставим обем и относителна равномерност, което допринася за балансирано и цялостно представяне на изследването.

г

р

а В чл. 44, ал. 3 от Конституцията на Руската федерация е предвидено, че всеки е длъжен да се грижи за съхранението на историческото и културното наследство и да пази паметниците на историята и културата. Подобна формулировка се съдържа и в чл. 54 от Конституцията на Беларус, чл. 73 от Конституцията на Словения, чл. 44, ал. 2 от Конституцията на Словакия, както и в чл. 66 от Конституцията на Украйна.

а Сравнението между понятията „паметник на културата“ по отменения Закон за паметниците на културата и Музеите (ЗПКМ) и понятията „културна ценност“ и „културно наследство“ по действащия Закон за културното наследство (ЗКН) разкрива значително развитие. Ако ЗПКМ е акцентирал върху материални и индивидуализирани обекти със „значимост“, то ЗКН въвежда по-широка концепция, която включва и нематериални проявления – обичаи, традиции, музика, знания, фолклор и др.

Използваната библиография се състои от 75 заглавия, от българска литература 60 заглавия и 15 чуждестранни източници.

Прави впечатление, че докторантът се позовава на всички автори, които е включил в бележки под линия. В тях има както позоваване на реално използвани и проучени съчинения. Източниците са коректно цитирани според утвърдените стандарти.

3.5. Автореферат

Докторантът е представя автореферат в обем от 32 стр. Той отговаря изцяло на изискванията за представяне на дисертационния труд, като отразява вярно и точно неговото съдържание и основните приноси моменти в него.

4. Преценка на публикациите

Докторантът е представил 3 публикации, които са по темата на дисертацията в реферирани и индексирани периодични издания. Публикациите представят отделни аспекти на темата, като се развиват допълнително тезите от дисертацията.

5. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати

Според изискванията на ЗРАСРБ дисертационният труд на Васил Илиев представя научни резултати, съставляващи оригинален принос в науката, демонстриращи задълбочени теоретични знания по съответната специалност и способности за създаване на научен труд.

Винаги могат да се направят и някои препоръки както към отделните застъпвани от докторантът тези, така и за вътрешната структура и обособените параграфи и подпараграфи на работата.

Основната критика, която имам и оправям към докторантът препоръка за по-смело отправяне на препоръки за подобряване на законодателството.

Темата е изключително перспективна и считам, че докторанта има достатъчно знания и възможности да продължи в някои от изследваните аспекти по-нататъшната си научна работа. При едно бъдещо издаване на дисертацията, което бих препоръчала, докторанта несъмнено би могъл да направи и по-смели препоръки за бъдеща правна уредба.

Във връзка с предстоящата публична защита имам два въпроса към докторантът. Първият е относно обхвата на изследването - би ли го задълбочил и в каква посока. Вторият въпрос е относно промени в терминологията относно субектите на задълженията и тяхното прецизиране – граждани или хора / всеки в чл. 59.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд на Васил Илиев на тема „Основни задължения на гражданите в българските конституции“ съдържа научни резултати, които представляват оригинален

принос в науката и отговарят на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България и на Правилника за прилагане на този Закон. Представените материали и дисертационни резултати съответстват на нормативните изисквания. Дисертационният труд показва, че докторантът притежава задълбочени теоретични знания и професионални умения по Конституционно и по Сравнително конституционно право, теория и история на правото и на основните права, качества и умения за провеждане на научно изследване с оригинални и значими научни приноси.

Поради гореизложеното, убедено давам своята положителна оценка на представения в процедурата по защита дисертационен труд „Основни задължения на гражданите в българските конституции“, препоръчвам на почитаемото Научно жури и ще гласувам положително докторантът Васил Илиев да придобие образователната и научна степен „доктор“ в област на висше образование: 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.6 Право, научна специалност „Конституционно право“.

26 януари 2026 г.

гр. София

/Наталия Киселова/